

Vilniaus universiteto Archeologijos katedra (1990–2010 metais)

Algimantas Merkevičius, Lijana Remeikaitė

ĮVADAS

Viena iš svarbiausių Lietuvos archeologinių institucijų, ilgus metus vienintelė rengusi profesionalius archeologus, – Vilniaus universiteto Archeologijos katedra – buvo įkurta 1940 metais, Etnikos katedrą padalijus į atskiras Etnologijos ir Archeologijos katedras. Per šiuos 70 metų katedra veikė su pertraukomis. Jos raidai didelę reikšmę turėjo tuometinė Lietuvos politinė situacija. Katedra dažnai buvo reorganizuojama, jungiama su kitomis katedromis ar net uždaroma. 1966 metais Archeologijos ir etnografijos katedra buvo panaikinta, o vietoj jos įkurta Lietuvos TSR istorijos katedra (Luchtanas, 1999, p. 11).

Keičiantis politinei situacijai, XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje buvo pradėta svarstyti galimybė atkurti Archeologijos katedrą Vilniaus universitete. 1988–1989 metais imtasi praktinių veiksmų – kai kurie paminkloaugos, kultūros ir švietimo srityse aukštas pareigas turintys asmenys buvo paskatinti kreiptis į Vilniaus universiteto vadovybę. Viena iš naudotų priemonių – raštų rašymas tuometiniam Vilniaus universiteto rektoriui J. Kubiliui. 1989 metų kovo 17 dieną Lietuvos TSR kultūros ministerijos Mokslinės metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos pirmininkė Irma Barauskaitė pasirašė raštą „Dėl archeologų ruošimo Vilniaus universitete“, adresuotą rektoriui J. Kubiliui (1 pav.). Jame buvo prašoma atkurti anksčiau veikusią Archeologijos ir etnografijos katedrą (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2). Dar vieną raštą, raginantį atkurti Archeologijos ir etnografijos katedrą, J. Kubilius gavo iš tuometinio kultūros ministro J. Bielinio. Tačiau į tai rektorius atsakė, kad iki šiol ministerija tenkindavosi 5–6 šios srities specialistais; tokiam kiekiui parengti užtenka Lietuvos TSR istorijos katedroje dirbančių dviejų archeologų ir vienos etnografės, o šie trys darbuotojai atskiros katedros sudaryti negali (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2, b. Nr. 2010) (2 pav.).

Dėl Archeologijos katedros atkūrimo buvo diskutuojama ir Vilniaus universiteto Istorijos fakultete. 1990 metų gegužės 28 dieną Istorijos fakulteto tarybos posėdyje (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 24, b. Nr. 843) svarstytas šio fakulteto katedrų pertvarkymas. Parengtame projekte buvo numatyta reorganizuoti buvusias katedras į keturias naujas, iš kurių viena būtų Archeologijos, etnologijos ir pagalbinių mokslų katedra. Gegužės 29 dieną Vilniaus universiteto Mokslo taryba posėdyje pritarė Istorijos fakulteto katedrų reorganizavimo projektui ir įsteigė Archeologijos ir etnologijos katedrą (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2, b. Nr. 2010).

Ją įsteigus, prasidėjo naujas archeologijos mokslo ir studijų Vilniaus universitete etapas. Šio straipsnio tikslas – katedros veiklos apžvalga nuo jos atkūrimo iki šių dienų.

ARCHEOLOGIJOS STUDIJOS ATKŪRUS KATEDRĄ

1990 metų rugsėjo 1 dieną Archeologijos ir etnologijos katedra pradėjo savo veiklą. Atkurtos katedros vedėju tapo prof. habil. dr. M. Michelbertas. Joje dirbo archeologai, etnologai ir istorikai: P. Šabasevičius, S. Pamerneckis, V. Čiubrinskas, A. Luchtanas, A. Merkevičius, A. Astrauskas, V. Vasiliauskienė ir P. Mudėnas.

Netrukus po katedros įkūrimo buvo pradėta formuoti ir jos biblioteka. 1991 metais katedra gavo pirmuosius leidinius ir iki šių dienų jos bibliotekoje sukaupta apie 3400 leidinių kolekcija. Knygos bibliotekai gaunamos mainais ir dovanojamos privačių asmenų ar institucijų. Gausiomis knygų kolekcijomis biblioteką papildė M. Gimbutienė, R. Rimantienė, Š. Milišauskas, R. Sidrys, A. Tautavičius ir kt. Didelę knygų kolekciją iš likviduotos generolo V. Sikorskio bibliotekos Glazge (Škotijoje) padovanojo Lenkijos ambasada Lietuvoje (Luchtanas, 1999, p. 13).

1991 metų gruodžio 16 dieną Vilniaus universiteto tarybos akademinė komisija patvirtino dviejų pakopų –

LIETUVOS TSR
KULTūros MINISTERIJA
MOKSLINĖ METODINĖ KULTūros
PAMINKLŲ APSAUGOS TARYBA

232600, Lietuvos TSR, Vilnius, M. Gorkio g. 16.
Tel. 61-89-08, 62-44-63. Atsiskaitomoji sąskaita
61125100 TSRS valstybinio banko Vilniaus m. val-
dyboje.

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ
ЛИТОВСКОЙ ССР
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ СОВЕТ
ПО ОХРАНЕ ПАМЯТНИКОВ КУЛЬТУРЫ

232600, Литовская ССР, г. Вильнюс, ул. М. Горь-
кого, 16. Тел. 61-89-08, 62-44-63. Расчетный счет
61125100 в Вильнюсском горуправлении Госбан-
ка СССР

1989 03 17 Nr. 79
№

_____
Ha

Vilniaus valstybinio uni-
versiteto rektoriui
J. Kubiliui

Дел archeologų ruošimo Vil-
niaus universitete

Respublikoje, plintant viešumui ir demokratijai, išaugo visuomenės domėjimasis kultūrinio palikimu. Artimiausiu metu bus pertvarkoma ir kultūros paminklų apsaugos sistema, kuri pareikalaus nemažai archeologų. Dabar dėl archeologų stokos susidarė tokia padėtis, kad iš kultūros paminklų apsaugos sistemos darbuotojų, archeologai sudaro labai mažą dalį, nors tarp visų rūšių kultūros paminklų – archeologijos daugiausia. Pavyzdžiui, iš 44 rajonų vyr. metodininkų kultūros paminklų apsaugai tik 2 archeologai. Mūsų žiniomis Lietuvos TSR kultūros paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos sistemoje nėra nė vieno archeologo. Archeologų trūksta senamiesčių tyrinėjimui, dėl ko statybų metu dažnai sunaikinami kultūriniai sluoksniai. Reikia jų ir neseniai įkurtam Kernavės archeologijos muziejui-rezervatui bei kitiems kraštotyros muziejams, kad jie galėtų savarankiškai vykdyti bent žvalgomojus archeologinius tyrinėjimus. Be to, mūsų nuomone, istorikai, universitete įgiję archeologų specializacijas, dirbdami net ir pedagoginį darbą, per Lietuvos archeologijos draugiją galėtų sėkmingai vykdyti kai kurių archeologijos objektų kasinėjimus. 1988 m. per Tarybą pradėtas toks darbas jau davė rezultatų: buvo patikslinta kelių objektų vertė. Atostogų metu moksleiviai atliko gamybines praktikas, įgijo naujų žinių apie savo kraštą ir tiesiogiai prisilietė prie materialinės kultūros palikimo tyrinėjimų.

Dabartinėmis sąlygomis ruošiami Lietuvos istorijos specializacijos istorikai gauna per mažai žinių iš archeologijos,

1 pav. I. Barauskaitės raštas rektoriui J. Kubiliui

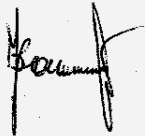
bakalauro ir magistro – studijų sistemą ir numatė specializacijas, iš kurių viena – archeologijos-etnologijos (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2). Tuo metu archeologams-etnologams buvo skaitomi devyni archeologiniai, vienas antropologinis ir vienas etnografinis kursai: Baltijos

kraštų archeologija, archeologinių tyrinėjimų metodika, akmens ir žalvario amžius Lietuvoje, archeologinių tyrinėjimų istorija, Lietuva I–IV m. e. a., archeologinių dirbinių konservavimas ir restauravimas, muziejininkystė ir kt. Dar vienas archeologinis kursas – archeologijos

menkai susipažįsta su archeologijos paminklais ir jų tyrinėjimais natūroje. Tai palikta jų pačių valiai. Tie studentai, kurie studijų metais nedirbo savarankiškai archeologijos srityje arba neturėjo tam sąlygų ar noro, baigę universitetą negali vykdyti archeologinių tyrinėjimų. Tokių istorikų nemažai yra įvairiuose respublikos muziejuose.

Dėl nurodytų priežasčių prašome atkurti Vilniaus universitete veikusią Archeologijos ir etnografijos katedrą, kas sudarytų sąlygas parengti geresnius specialistus archeologus bei etnografus.

Pirmininkė

I. Barauskaitė

B. Dakanis, 620909.

pagrindai – buvo skaitomas visiems pirmojo kurso Istorijos fakulteto studentams.

Labai reikšmingas žingsnis archeologijos studijų raidoje buvo atskiros archeologijos specialybės įkūrimas. 1992 metų lapkričio 26 dieną Vilniaus universiteto senato posėdyje nutarta 1993 metų rugsėjo 1 dieną universitete įsteigti atskirą archeologijos specialybę (VU Informacinis biuletenis, 1992, 12 10–12 16, Nr. 33

(57)). 1993 metų birželio 16 dieną Istorijos fakulteto taryba nutarė prašyti Vilniaus universiteto senato pakeisti katedros pavadinimą iš Archeologijos ir etnologijos į Archeologijos (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 24, b. Nr. 915). Tų pačių metų birželio 23 dieną Senatas fakulteto tarybos prašymą patvirtino (Informacinis biuletenis, 1993, 07 01–07 07, Nr. 19 (78)). Tuo metu vienintelis katedroje dirbęs etnologas V. Čiubrinskas

Lietuvos TSR kultūros
ministrui drg. J. Bielinui

Dėl archeologijos - etnografijos
katedros atkūrimo

Mus džiugina Jūsų rūpestis padėti, kuri susidarė, vystant muziejininkystę ir gerinant paminklų apsaugą. Deja, mums nelabai suprantamas Jūsų noras kištis į universiteto vidaus reikalus. Vienintelis archeologų ir etnografų užsakovas yra Kultūros ministerija. Atsižvelgdami į poreikius, mes ir ruošiame minėtus specialistus. Iki šiol ministerija pasitenkindavo 5–6 specialistais, o tokiam specialistų kiekiui parengti užtenka Lietuvos TSR istorijos katedroje esančių šios specialybės dėstytojų: dviejų archeologų ir vienos etnografės. Trys žmonės negali sudaryti atskiros katedros. Jei Kultūros ministerija Lietuvos TSR plano komitetui pateiktų pareišką didesniam kiekiui archeologų ir etnografų, mes galėtume rengti daugiau minėtų specialistų. Tada ir atsirastų galimybė atkurti archeologijos ir etnografijos katedrą.

2 pav. Rektoriaus J. Kubiliaus raštas ministrui J. Bielinui

buvo perkeltas į naujai įsteigtą Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedrą.

1993 metų liepos 15 dieną į naujai įkurtos archeologijos specialybės pirmąjį kursą buvo priimta dešimt studentų (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2 pst, b. Nr. 269). Vėliau jų padaugėjo iki penkiolikos – 1995 metais (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2 pst, b. Nr. 272-273), dvidešimt penkių – 1997 metais (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2 pst, b. Nr. 279), o 2008 metais buvo priimti studijuoti net keturiasdešimt trys studentai.

Per du atkurtos katedros gyvavimo dešimtmečius kelis kartus keitėsi archeologijos specialybės bakaluro ir magistro studijų programos. O kas keleri metai buvo įvedami nauji kursai: indoeuropiečių problema archeologijoje, sudūvių – jotvingių archeologija ir istorija, archeologijos įvadas ir kt. 2003 metais Vilniaus universitete pirmą kartą pradėta dėstyti teorinė archeo-

logija. Į magistro studijų programą buvo įtrauktas kursas – archeologijos istorija ir teorija, kuris 2006 metais buvo perkeltas į bakaluro studijų programą, o 2009 metais buvo nuspręsta skaityti naują teorinę archeologijos kursą magistrantams – teorinę archeologiją.

Nuo 1996 metų Istorijos fakultetui pirmajam universitete pasiūlyta dalyvauti *Erazmus* programoje. Archeologijos specialybės studentams ir dėstytojams buvo skirtos atskiros vietos keliuose Europos universitetuose (Istorijos fakulteto tarybos posėdžio protokolai Nr. 1, VUA, f. Nr. R 856). Pradžioje pasirašytos mainų sutartys su Kopenhagos ir Kretos universitetais, o vėliau – su Neapolio universitetu (Italija) ir Vroclavo universitetu (Lenkija). Archeologijos specialybės studentai taip pat turi galimybę išvažiuoti studijuoti į kitus pasaulio universitetus. Kai kurie, baigę archeologijos studijas Vilniuje, tęsia magistro arba doktorantūros studijas įvairiuose pa-

Metai	Disertantas	Tema
1993	Albinas Kuncevičius	Vilniaus Žemutinės pilies kokliai
1993	Algimantas Merkevičius	Laidojimo paminklai ir laidosena Lietuvoje žalvario ir ankstyvajame geležies amžiuje
1993	Eugenijus Svetikas	Žiedai ir monetos XIV–XVII a. kapuose. Tipologija ir chronologija
1993	Saulė Urbanavičienė	Lietuvos kaimiečių išieginiai drabužiai XIV a. pabaigoje–XVII a. pirmojoje pusėje (archeologijos duomenimis)
1993	Gintautas Zabiela	Lietuvos medinės pilys XI–XV a. pradžioje (archeologijos duomenimis)
1994	Jonas Genys	Miestai Vakarų Lietuvoje XI–XVII a.
1994	Valdemaras Šimėnas	Etnokultūriniai procesai Vakarų Lietuvoje I m. e. tūkstm. viduryje
1997	Audronė Bliujienė	VIII–IX a. kuršių moterų papuošalų ornamentika
1998	Mindaugas Bertašius	Vidurio Lietuva VIII–XII amžiais
1998	Audrius Astrauskas	Marvelės bendruomenė II a. pab.–V a.
1999	Tomas Ostrauskas	Lietuvos mezolito gyvenviečių periodizacija
2000	Gintautas Rackevičius	Arbaletas. Jo modifikacijos ir prototipai Lietuvoje XIII–XVI a.
2001	Indrė Antanaitis	Rytų Baltijos regiono gyventojų ekonominė ir socialinė organizacija vėlyvajame akmens ir ankstyvajame bronzos amžiuje
2001	Gintautas Vėlius	Kernavės miesto bendruomenė XIII–XIV amžiuje
2001	Valdas Vainilaitis	Mediniai pastatai ir sodybos Vilniuje XIII–XVII a.
2001	Egidijus Šatavičius	Vėlyvojo paleolito kultūros ir jų likimas ankstyvajame mezolite
2001	Rasa Banytė-Rovell	Vakarų Lietuvos kapinynų su akmenų vainikais kultūrinė sritis III a.–V a. pradžioje
2002	Justina Poškienė	Trakų pilių ir miesto viduramžių keramika (XIV a.–XVI a. I pusė)
2004	Andra Strimaitienė	Kultūrinė dinamika Sėlos regione I–XIII a. po Kr.
2005	Arūnas Puškorius	Archeologinis odinis apavas Lietuvoje. Odinio apavo konservavimas
2005	Daiva Steponavičienė	Lietuvos valdovo Vilniaus dvaro prabanga archeologinių tyrimų duomenimis (XIII–XVI a. pradžia)
2006	Manvydas Vitkūnas	Kasdienis gyvenimas Pietryčių Lietuvoje XIII–XIV a. (archeologijos šaltinių duomenimis)
2007	Elvyra Pečeliūnaitė-Bazienė	Geležies amžiaus (I–XII a.) tekstilė Lietuvoje
2009	Linas Girlevičius	Vilniaus gynybiniai įrenginiai XIV–XVIII a.
2009	Rokas Vengalis	Rytų Lietuvos gyvenvietės I tūkstantmetyje po Kr.

3 pav. Archeologijos katedroje apgintos daktaro disertacijos

saulio universitetuose – Kembridže (Anglija), Kopenhagoje (Danija), Arhuse (Danija), Heidelberge (Vokietija), Oulu (Suomija), McGille (Kanada) ir kituose.

1993 metais galimybė studijuoti archeologiją doktorantūroje atsirado ir Vilniaus universitete. Tais pačiais metais katedroje pradėtos ginti daktaro disertacijos. Jas, be Archeologijos katedros darbuotojų, gynė ir kitų Lietuvos institucijų archeologai. O 2001 metais disertaciją apgynė archeologė iš JAV – Indrė Antanaitis. Iki 2010 metų Archeologijos katedroje buvo apgintos dvidešimt penkios daktaro disertacijos (3 pav.).

Svarbi archeologijos studijų dalis yra archeologinės praktikos, kurios atliekamos archeologinių lauko tyrimų metu. Vilniaus universiteto archeologai įvairiuose Lietuvos regionuose tiria įvairių tipų ir laikotarpių archeologinius objektus – piliakalnius, piliavietes, senovės gyvenvietes, kapinynus, pilkapynus, senuosius laukus ir kt. 1990 metais praktikos organizuotos dviejuose archeologiniuose objektuose: Paragaudyje (vad. M. Michelbertas) ir Kernavėje (vad. A. Luchtanas). Vėliau praktikos vietų skaičius padidėjo.

1994 metais jau buvo šešios praktikų ir lauko tyrimų vietos: Kernavė (vad. A. Luchtanas), Paalksniai (vad. M. Michelbertas), Senieji Trakai (vad. A. Kuncevičius), Marvelė (vad. A. Astrauskas), Stanaičiai (vad. A. Merkevičius) ir Vidgiriai (vad. V. Šimėnas) (VUA, f. Nr. R 856, ap. Nr. 2 pst, b. Nr. 270) (4 pav.). Panašus praktikos vietų skaičius išliko ir iki šių dienų.

Be minėtų objektų, buvo vykdyti ir kiti svarbūs archeologiniai tyrinėjimai. Už reikšmingus archeologinius atradimus tyrinėjant Dubingių piliavietę A. Kuncevičius, R. Jankauskas ir R. Laužikas 2009 metais gavo Mokslo pažangos premiją. Naujų duomenų senojo geležies amžiaus laidosenai pažinti buvo gauta tyrinėjant Paragaudžio pilkapyną, ekspedicijai vadovavo M. Michelbertas. Be akmens amžiaus gyvenviečių (Grigiškėse, Rėkučiuose ir kt.) tyrinėjimų, vieną iš retesnių archeologinių objektų tipų – titnago kasyklas ir apdirbimo dirbtuves prie Titno ežero – surado ir tyrinėjo E. Šatavičius. Svarbius Lietuvos archeologinius objektus – Nemuno žemupyje esančią I tūkstm. po Kr.–II tūkstm. po Kr. pr. Šereitlaukio gyvenvietę ir Rytų Lie-

1990 06 12 studentai praktiką atlikti siunčiami į:

1. Paragaudžio pilkapyną (Šilalės r.). Vadovas M. Michelbertas
2. Kernavę (Širvintų r.). Vadovas A. Luchtanas

1991 06 07 / *kurso* studentai siunčiami atlikti praktiką į:

1. Paragaudį (Šilalės r.). Vadovas M. Michelbertas
2. Kernavę (Širvintų r.). Vadovas A. Luchtanas
3. Kernavę (Širvintų r.). Vadovas A. Luchtanas
4. Stanaičius (Vilkaviškio r.). Vadovas A. Merkevičius
5. Platelius (Plungės r.). Vadovas V. Čiubrinskas

II kurso studentai siunčiami į:

1. Kauno Vytauto didžiojo karo muziejų. Vadovas A. Astrauskas

1993 06 30 / *kurso* studentai siunčiami praktiką atlikti į:

1. Marvelės kapinyną (Kaune). Vadovas A. Astrauskas
2. Paalksnių pilkapius (Kelmės r., Kražių apyl.).
Vadovas M. Michelbertas
3. Stanaičių kapinyną (Vilkaviškio r., Kybartų apyl.).
Vadovas A. Merkevičius
4. Kernavę (Širvintų r.). Vadovas A. Luchtanas

III kurso studentai praktiką atlikti siunčiami į:

1. Kernavę (Širvintų r.). Vadovas A. Luchtanas
2. Marvelės kapinyną (Kaune). Vadovas A. Astrauskas

1994 06 15 studentai siunčiami praktiką atlikti į:

1. Paalksnių pilkapius (Kelmės r., Kražių apyl.).
Vadovas M. Michelbertas
2. Kernavę (Širvintų r.). Vadovas A. Luchtanas
3. Senuosius Trakus. Vadovas A. Kuncevičius
4. Kauną, atlikti muziejinės praktikos. Vadovas A. Astrauskas
5. Stanaičių kapinyną (Kybartai, Vilkaviškio r.).
Vadovas A. Merkevičius
6. Vidgirius (Šilutės r.). Vadovas V. Šimėnas

4 pav. Studentų archeologinės praktikos (1990–1994 m.)

tuvos vidurinio geležies amžiaus Jašiūnų pilkapius – tyrinėjo V. Šimėnas. Kelis dešimtmečius plačios apimties archeologinius tyrimus įvairiuose Kernavės archeologinio komplekso objektuose vykdė A. Luchtanas. Vienas iš svarbių objektų šiame komplekse – vėlyvojo geležies amžiaus Kernavės-Kriveikiškių kapinynas – tyrinėtas G. Vėliaus. Vakarų Lietuvos archeologinius objektus: Stančių gyvenvietę, Jogučių kapinyną ir kt., tyrinėjo L. Tamulynas. Plačios apimties archeologinius tyrimus Vakarų Lietuvos ir Užnemunės archeologiniuose kompleksuose – Benaičiuose, Turlojiškėse, Meškučiuose – vykdė A. Merkevičius.

ARCHEOLOGIJOS KATEDROS LEIDINIAI

Praėjus keleriems metams po Archeologijos katedros atkūrimo kilo idėja leisti katedros mokslinį periodi-

nį leidinį (5 pav.). 1997 metų sausio 13 dieną Istorijos fakulteto taryba pritarė katedros leidinio, pavadinto „Archaeologia Litwana“, leidimui (VUA, f. Nr. R 856, ap. 24, b. Nr. 951). 1999 metais pasirodė pirmasis „Archaeologia Litwana“ tomas ir nuo tada šis leidinys išeina kasmet. Šio periodinio leidinio redaktorius – M. Michelbertas. Leisti savo mokslinį periodinį leidinį yra vienas iš svarbiausių atkurtos katedros pasiekimų.

2004 metais M. Michelbertas Archeologijos katedros posėdyje pasiūlė leisti „Archaeologia Litwana“ monografių seriją „Lietuvos archeologiniai paminklai“. Tuo metu spaudai buvo parengta M. Michelberto monografija „Pajuosčio pilkapynas“, tapęs pirmuoju šios serijos leidiniu (2004). Vėliau buvo išleistos dar dvi šios serijos to paties autoriaus monografijos – „Akmenių ir Perkūniškės pilkapiai“ (2006) ir „Kuršių pilkapynas“ (2009).

Be šių, katedra išleido ir kitų leidinių. M. Michelbertas paskelbė Paragaudžio pilkapyno tyrinėjimų medžiagą (1997). Dalyvaudamas tarptautiniame projekte, minėtas autorius su Vokietijos archeologijos instituto Romėnų-germanų komisija paruošė leidinį „Corpus der Römischen Funde im Europäischen Barbaricum. Litauen“ (2001). Daktaro disertacijų pagrindu buvo išleistos dvi mokslinės monografijos: V. Šimėno „Etnokultūriniai procesai Vakarų Lietuvoje pirmojo mūsų eros tūkstantmečio viduryje“ (2006) ir G. Vėliaus „Kernavės miesto bendruomenė XIII–XIV amžiuje“ (2005). Archeologijos katedra yra išleidusi ir mokojo pobūdžio knygas: A. Merkevičiaus ir T. Ostrausko „Akmens amžius. Speckurso programa“ (1996), A. Merkevičiaus ir E. Šatavičiaus mokomąją priemonę „Paleolitas ir mezolitas pietų Skandinavijoje“ (2000), V. Šimėno drauge su V. Kulakovu – „Užmirštieji Prūsai“ (1999) ir kt.

MOKSLINIAI RENGINIAI

Viena iš svarbių mokslinės veiklos sričių – įvairių mokslinių renginių: konferencijų, seminarų, kongresų ir kt. (6 pav.), organizavimas bei dalyvavimas juose. Pirmoji atkurtos katedros konferencija (organizuota kartu su LAD), skirta 1990 metų archeologiniams ir etnologiniams tyrinėjimams Lietuvoje aptarti, įvyko 1991 metais. Antroji tokio pobūdžio konferencija buvo organizuota 1992 metais, o trečioji, kurios tema

Vilniaus Universitetas
ARCHEOLOGIJOS KATEDRA
Universiteto 7, Vilnius 2734, Lietuva

1996 12 30
..... Nr. ....
I ..... Nr. ....

ISTORIJOS FAKULTETO TARYBAI

Archeologijos katedra numato leisti tęstinį leidinį "Archaeologia Lituana", skirtą apžvelgti pagrindinėms Lietuvos ir baltų archeologijos problemoms. Leidinyje bus skelbiama naujausių archeologinių tyrinėjimų medžiaga, aptariami baltų genčių materialinės ir dvasinės kultūros klausimai, antropologinių tyrinėjimų duomenys, gamtos mokslų taikymas archeologijoje. Numatoma įvesti apžvalgų, recenzijų skyrelius.

Leidinyje straipsniai numatomi publikuoti lietuvių k. su reziume viena užsienio kalbų, užsienio kalbomis su reziume lietuvių k. Leidinyje bus skelbiami ne tik Archeologijos katedros darbuotojų ir doktorantų straipsniai, bet ir kitų Lietuvos mokslo institucijų archeologų, užsienio archeologų - baltistų straipsniai. Šiuo metu baigiamas suredaguoti pirmasis šio leidinio tomas.

Prašome Fakulteto tarybą pritarti tokio tęstinio leidinio publikavimui.

Archeologijos katedros vedėjas

prof. M. Michelbertas

5 pav. M. Michelberto raštas dėl leidinio „Archaeologia Lituana“

„Baltų archeologija ir etnologija. Naujausių tyrimų rezultatai“, vyko 1993 metais (Vėbrienė, 1994). Konferencijose pranešimus skaitė ne tik dėstytojai, bet ir studentai. 1994 metais pirmą kartą Vilniaus universitete įvyko Archeologijos katedros organizuota Lietuvos aukštųjų mokyklų archeologų konferencija, skirta 1993 metų vasaros ekspedicijų rezultatams aptarti. Joje taip pat dalyvavo Vilniaus pedagoginio ir Klaipėdos universitetų archeologai (Vasiliauskienė, 1999, p. 223–224). Konferencijos medžiaga išleista atskiru leidiniu (Michelbertas, 1995).

Nuo 1996 metų katedra pradėjo organizuoti tarptautinę tęstinę archeologinę konferenciją, pavadintą Jono Puzino, moderniosios archeologijos pradininko Lietuvoje, garbei. Pirmoji konferencija buvo skirta baltų geležies amžiaus senienų chronologijos problemoms aptarti. Joje dalyvavo archeologai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Lenkijos (Merkevičius, Poškienė, 1999, p. 222). Antroji konferencija vyko 1998 metais, o trečioji, kurios tema – „Baltai ir jų kaimynai. Kai kurie baltų materialinės ir dvasinės kultūros aspektai“ – 2002 metais (Michelbertas, 2003, p. 5–6). Ketvirtoji

Data	Pobūdis	Dalyviai	Kita informacija
1991 m. kovo 5 d.	Pirmoji konferencija, kurioje aptarti 1990 m. vasaros archeologinių ir etnografinių tyrimų rezultatai	A. Luchtanas, M. Michelbertas, V kurso studentas Z. Baubonis, G. Puodžiūnas, A. Kuzmickas, III kurso studentė I. Merkytė ir kiti	Pirmą kartą organizuota VU Archeologijos ir etnologijos katedros bei Lietuvos archeologijos draugijos konferencija
1992 m. kovo 12 d.	Antroji konferencija, kurioje aptartos 1991 m. VU bei kitų įstaigų organizuotos vasaros archeologinės ir etnografinės ekspedicijos	M. Michelbertas, A. Luchtanas, A. Merkevičius, A. Astrauskas, III kurso studentas E. Šatavičius, IV kurso studentas T. Ostrauskas, V kurso studentas D. Brazaitis ir kiti	Konferenciją organizavo VU Archeologijos ir etnologijos katedra drauge su Lietuvos archeologijos draugija
1993 m. kovo 31 d.	Konferencija „Baltų archeologija ir etnologija. Naujausių tyrinėjimų rezultatai“, kurios tikslas – apžvelgti 1992 m. VU Istorijos fakulteto archeologinių ir etnologinių tyrimų rezultatus	M. Michelbertas, A. Luchtanas, A. Astrauskas, V kurso studentas T. Ostrauskas ir kiti	Trečioji VU Archeologijos ir etnologijos katedros bei Lietuvos archeologijos draugijos organizuota mokslinė konferencija
1994 m. kovo 30 d.	Lietuvos aukštųjų mokyklų archeologų konferencija 1993 m. vasaros ekspedicijų rezultatams aptarti	A. Bumblauskas, M. Michelbertas, dokt. T. Ostrauskas, A. Merkevičius, A. Luchtanas, A. Astrauskas, V. Žulkus (Klaipėdos universitetas), A. Malonaitis (Vilniaus pedagoginis universitetas) ir kiti	Pirmą kartą VU Archeologijos katedros ir Lietuvos archeologijos draugijos organizuota tokio pobūdžio konferencija
1994 m. balandžio 8 d.	Mokslinė konferencija „Vidurio Lietuvos archeologija“	A. Merkevičius, A. Astrauskas, V. Šimėnas, V. Urbanavičius (Pilių tyrimo centras), A. Juknevičius (Kėdainių krašto muziejus), R. Jankauskas, L. Daugnora (LVA) ir kiti	Organizavo VU Archeologijos katedros Marvelės kapinyno archeologinės ekspedicijos dalyviai
1994 m. gegužės mėn.	Seminaras „Susitikimai su Lietuvos archeologija“	M. Michelbertas, A. Luchtanas, A. Astrauskas, V. Šimėnas ir kiti	Varšuvos (Lenkija) Archeologijos muziejaus Baltų archeologijos skyriaus iniciatyva, padedant VU Archeologijos katedrai, surengtas seminaras
1995 m. balandžio 13–14 d.	Mokslinė konferencija, skirta aptarti Vidurio Lietuvos gyventojų etnokultūriniais ryšiams su kaimyninėmis gentimis	W. Nowakowski (Varšuvos universitetas), A. Astrauskas, V. Šimėnas, J. Ciglis (Latvijos istorijos muziejus), R. Jankauskas, V. Žulkus (Klaipėdos universitetas), A. Luchtanas, G. Vėlius ir kiti	Antroji Marvelės kapinyno archeologinės ekspedicijos dalyvių organizuota mokslinė konferencija
1996 m. spalio 15–18 d.	Pirmoji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“	M. Michelbertas, A. Merkevičius, E. Jovaiša (Vilniaus pedagoginis universitetas), W. Nowakowski (Varšuvos universitetas), M. Karczewski (Balstogės universitetas), V. Šimėnas, V. Kazakevičius (Lietuvos istorijos institutas), G. Zabiela (Lietuvos istorijos institutas) ir kiti	Tarptautinė konferencija, organizuota VU Archeologijos katedros
1998 m. spalio 6–7 d.	Antroji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“	Dalyvavo Lenkijos, Latvijos, Baltarusijos, Lietuvos archeologai, dirbantys baltų archeologijos srityje: M. Michelbertas, A. Merkevičius, R. Jankauskas, A. Astrauskas, M. J. Hoffmann (Olštyno muziejus), A. Luchtanas, A. Medvedev (Baltarusijos istorijos institutas), A. Radinš (Latvijos istorijos muziejus) ir kiti	Tarptautinė konferencija, organizuota VU Archeologijos katedros
1999 m. balandžio 17–23 d.	Simpoziumas „Lietuvių ir lenkų kaimynystė iki Žalgirio ir po jo“, kuriame buvo apžvelgti naujausių tyrinėjimų duomenys	P. Szymański (Varšuvos universitetas), W. Nowakowski (Varšuvos universitetas), T. Nowakiewicz (Varšuvos universitetas), V. Šimėnas, R. Jankauskas, M. Milewska (Varšuvos universitetas) ir kiti	VU Archeologijos katedra drauge su Varšuvos universiteto Archeologijos institutu organizavo lietuvių ir lenkų archeologų simpoziumą
2000 m. lapkričio 8–10 d.	Paskaitų-seminarų ciklas „Žalvario amžius Rytų Baltijos regione“	J. M. Vuorinen (Turku universitetas), V. Lang (Tartu universitetas), A. Vaskas (Latvijos universitetas), M. Konsa (Tartu universitetas), A. Merkevičius ir kiti	Archeologijos centras drauge su VU Archeologijos katedra organizavo paskaitų-seminarų ciklą
2002 m. sausio-gegužės mėn.	Paskaitų-seminarų ciklas „Ankstyvasis metalų laikotarpis Lietuvoje“. Vyko penki seminarai	A. Girininkas (Lietuvos istorijos institutas), T. Ostrauskas (Lietuvos istorijos institutas), Dž. Brazaitis (Lietuvos istorijos institutas), G. Zabiela (Lietuvos istorijos institutas), A. Merkevičius, A. Luchtanas, L. Tamulynas ir kiti	VU Archeologijos katedros darbuotojo doc. A. Merkevičiaus iniciatyva buvo surengtas paskaitų-seminarų ciklas
2002 m. spalio 8–9 d.	Trečioji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“ Konferencijos tema „Baltai ir jų kaimynai. Kai kurie baltų materialinės ir dvasinės kultūros aspektai“	Konferencijoje dalyvavo Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Estijos, Danijos, Švedijos archeologai: V. Šimėnas, G. Vėlius, A. Merkevičius, R. Nemickienė, V. Lang, A. Kriiska (Tartu universitetas), K. Randsborg (Kopenhagos universitetas), A. Bitner-Wróblewska (Varšuvos muziejus), V. Kulakov (Rusijos mokslų akademijos Archeologijos institutas) ir kiti	Tarptautinė konferencija, organizuota VU Archeologijos katedros

2005 m.	Ketvirtoji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“ Konferencijos tema „Baltai Centrinės, Rytų ir Šiaurės Europos archeologijos kontekste. Kultūriniai ryšiai“	Konferencijoje dalyvavo Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Vokietijos, Rusijos mokslininkai, dirbantys baltų genčių senienų tyrinėjimo srityje: D. Bliujienė, G. Zabiela, L. Tamulynas, M. Michelbertas, A. Vaskas (Latvijos universitetas), A. Radišs (Latvijos istorijos muziejus), W. Nowakowski (Varšuvos universitetas), A. J. Szymańska (Varšuvos universitetas), A. Bitner-Wróblewska (Varšuvos muziejus), V. Kulakov (Rusijos mokslų akademijos Archeologijos institutas) ir kiti	Tarptautinė konferencija organizuota VU Archeologijos katedros ir Lietuvos archeologijos draugijos
2005 m. spalio 20–22 d.	Tarptautinis Baltijos archeologijos seminaras BASE-2 „Archeologijos spalvos. Materialinė kultūra ir visuomenė“	Konferencijoje dalyvavo Suomijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos archeologai: V. Lang (Tartu universitetas), M. Lavento (Helsinkio universitetas), A. Vaskas (Latvijos universitetas), A. Šnė (Latvijos universitetas), A. Merkevičius ir kiti	Vilniaus universiteto Archeologijos katedra (organizacinio komiteto pirmininkas doc. A. Merkevičius)
2007 m. spalio 5 d.	Lietuvių ir latvių archeologų simpoziumas, skirtas habil. dr. Adolfui Tautavičiui atminti	M. Michelbertas, V. Šimėnas, A. Kuncevičius, L. Tamulynas, J. Ciglis (Latvijos istorijos muziejus), A. Radišs (Latvijos istorijos muziejus), A. Caune (Latvijos universitetas, Latvijos istorijos institutas), I. Ose (Latvijos universitetas, Latvijos istorijos institutas), V. Muižnieks (Latvijos istorijos muziejus) ir kiti	Simpoziumas organizuotas VU archeologijos katedros ir Latvijos archeologų
2008 m. lapkričio 7 d.	Penktoji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“ Konferencijos tema „Lietuvos archeologijos šaltiniai Europos muziejuose ir archyvuose“	Pranešimus skaitė Vokietijos, Rusijos, Lenkijos, Lietuvos archeologai: A. Luchtanas, L. Tamulynas, W. Nowakowski (Varšuvos universitetas), V. Kulakov (Rusijos mokslų akademijos Archeologijos institutas), B. Kontny (Varšuvos universitetas) ir kiti	VU Archeologijos katedros organizuota konferencija, skirta Lietuvos archeologijos šaltiniams Europos muziejuose ir archyvuose aptarti

6 pav. Vilniaus universiteto Archeologijos katedros organizuoti moksliniai renginiai (1990–2008 m.)

konferencija, skirta Jono Puzino 100-osioms gimimo metinėms paminėti, vyko 2005 metais. Jos tema – „Baltai Centrinės, Rytų ir Šiaurės Europos archeologijos kontekste. Kultūriniai ryšiai“. Konferencijoje dalyvavo archeologai iš Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Vokietijos ir Rusijos (Michelbertas, 2006, p. 5–6). Iki šiol yra surengtos penkios tokio pobūdžio konferencijos. Penktoji organizuota 2008 metais, jos tema – „Lietuvos archeologijos šaltiniai Europos muziejuose ir archyvuose“.

Archeologijos katedros darbuotojai taip pat organizavo seminarus, paskaitų ciklus ir kitus panašaus pobūdžio renginius. 2000 metais buvo surengtas paskaitų ciklas ir seminaras „Žalvario amžius Rytų Baltijos regione“, kuriame paskaitas skaitė mokslininkai iš Estijos, Suomijos, Latvijos ir Lietuvos. Po seminaro buvo surengta pažintinė ekskursija po Vakarų Lietuvą, kurios metu buvo nutarta drauge su estų archeologais vykdyti senųjų laukų tyrinėjimus. 2002 metais estų ir lietuvių archeologai nusprendė organizuoti pirmąjį Baltijos šalių tarptautinį teorinės archeologijos seminarą, pavadintą Baltijos archeologijos seminaru (BASE), kuriame archeologai galėtų diskutuoti pagrindinėmis Baltijos regiono archeologinėmis temomis. Pirmasis seminaras vyko 2003 metais Estijoje. Jame dalyvavo archeologai iš keturių šalių: Lietuvos,

Estijos, Latvijos ir Lenkijos. 2005 metais šio seminaro medžiaga buvo paskelbta (Lang, 2005). Kitas seminaras 2005 metais buvo organizuotas Lietuvoje. Be Rytų Baltijos šalių, jame dalyvavo Suomijos archeologai. Seminaro tema – „Archeologijos spalvos. Materialinė kultūra ir visuomenė“ (Merkevičius, 2007). Trečiasis BASE surengtas Latvijoje, 2007 metais (Šnė, Vaskas, 2009), o ketvirtasis – 2009 metais Suomijoje.

1998 metais Gotlande buvo įkurtas „Baltijos jūros regiono archeologinis tinklas“ („Baltic Sea Area Archaeological Network“ (BSAAN)), aktyviai veikęs iki 2002 metų. Kasmet buvo organizuojami archeologiniai seminarai, kuriuose dalyvavo A. Merkevičius, o kai kuriuose iš jų – ir Vilniaus universiteto archeologijos specialybės studentai (Vasiliauskiene, 1999, p. 149).

Katedros archeologai dalyvavo ir pasauliniuose archeologiniuose renginiuose. 1991 metais Bratislavoje vyko XII tarptautinis priešistorinių ir protoistorinių mokslų kongresas. Jame pranešimus skaitė A. Merkevičius ir V. Šimėnas. Taip pat dalyvavo Vilniaus universiteto studentė I. Merkytė. Kongreso metu dalyviams buvo surengta ekskursijų, archeologinių parodų (Merkevičius, Šimėnas, 1994, p. 119). Kitame kongrese, vykusiame 1996 metais Italijoje, Forli miestelyje, dalyvavo V. Šimėnas (Vasiliauskiene, 1999, p. 227).

ARCHEOLOGIJOS KATEDROS MOKSLINIAI PROJEKTAI

Viena iš mokslinio darbo sričių – archeologiniai projektai. Archeologijos katedra vadovauja projektams arba dalyvauja kitų institucijų vadovaujamuose projektuose Lietuvoje. Vienas pirmųjų stambiausių katedros vykdytų projektų – 1991 metais pradėti Marvelės kapinyno archeologiniai tyrinėjimai (Astrauskas, Bertašius, 1992, p. 90–94). Apie dešimtmetį vykdytas projektas gerokai papildė turimus duomenis apie laidoseną Centrinėje Lietuvoje I tūkst. po Kr. 2002–2004 metais Vilniaus universitetas kartu su Geologijos ir geografijos institutu bei Kretingos muziejumi vykdė projektą „Ankstyvosios žemdirbystės laukų sistemos Vakarų Lietuvoje“ (vad. A. Merkevičius). Šiame projekte taip pat dalyvavo Tartu universiteto archeologai. Tyrimų metu surasta senųjų laukų, kai kurie jų išmatuoti bei tyrinėti, gauta naujų duomenų senosios žemdirbystės raidai Vakarų Lietuvoje pažinti. Šiuo metu katedra vykdo du mokslinius projektus. Vienas jų yra kartu su Lietuvos istorijos institutu ir Vytauto Didžiojo karo muziejumi 2006 metais pradėtas projektas „Archeologinių lituanistikos išteklių sąvado sudarymas ir skaitmeninimas – ARCHEOLITAS“, kurio tikslas – archeologinių lituanistikos išteklių skaitmeninimas ir užsienio saugyklose esančių išteklių sąvado sudarymas (vad. A. Luchtanas). O kitas projektas – „Kultūrinio kraštovaizdžio raida archeologijos ir gamtos mokslų duomenimis – ARCHEOKRAŠTOVAIZDIS“, vadovaujamas Lietuvos istorijos instituto (vad. V. Šimėnas), vykdomas kartu su Kernavės archeologijos ir istorijos muziejumi.

Be vykdytų Lietuvoje, Archeologijos katedros darbuotojai dalyvavo ir tarptautiniuose projektuose. Vienas jų – 2000 metais keturių universitetų: Vilniaus, Stokholmo, Bergeno bei Kopenhagos – vykdytas archeologinių tyrimų projektas „Švedų kapų tyrinėjimai Centrinėje Lietuvoje“ („Investigations of ‘Swedish Graves’ in Central Lithuania“) (vad. A. Merkevičius). Vykdam projektą Jakšišio pilkapyne buvo ištirti du pilkapiai, kuriuose aptikta VII–VIII amžiumi datuojamų degintinių kapų (Michelbertas, 2002, p. 71–73, taip pat žr. M. Michelberto straipsnį šiame leidinyje, p. 120–155). 2001–2002 metais Vilniaus ir Stokholmo universitetų archeologai vykdė projektą „Lietuvos ir Švedijos pajūrio regionas vėlyvajame geležies amžiuje“ („Coastal Lithuania and Sweden in the Late Iron Age“), ku-

riam vadovavo I. Janssonas ir A. Merkevičius. Projekto tikslas – surinkti ir palyginti Švedijos ir Lietuvos pajūrio regiono vėlyvojo geležies amžiaus archeologinius duomenis. 2007 metų liepą–lapkritį buvo pradėta „Archeologinė-paveldosauginė misija Goro provincijoje, Afganistane“, kuri buvo pratęsta 2008 ir 2009 metais. Misijos mokslinis vadovas A. Luchtanas. Joje taip pat dalyvavo Archeologijos katedros doktorantai R. Butrimaitė ir R. Vengalis (Butrimaitė, Luchtanas, 2008, p. 581–585; Butrimaitė, Luchtanas, 2009, p. 567–573). Projektas buvo orientuotas į įvairialaikų archeologijos paminklų paiešką bei registravimo ir sklaidos galimybes, užmezgus ryšius su Afganistano paveldosaugos institucijomis. 2009 metais buvo surengta konferencija, skirta projekte nuveiktiems darbams aptarti.

BENDRADARBIAVIMAS SU UŽSIENIO ARCHEOLOGINĖMIS INSTITUCIJOMIS

Archeologijos katedros dėstytojai skaito paskaitas ne tik Vilniaus, bet ir užsienio universitetuose: Varšuvoje, Tartu, Vroclave, Stokholme, Arhuse, Kretoje, Lunde, Gotlande ir kt. Dažniausiai minėtuose universitetuose paskaitas skaitė pavieniai katedros darbuotojai, bet kartais vykdavo skaityti ir jų grupės. 1998 metais į Varšuvos universitetą buvo išvykęs visas Archeologijos katedros dėstytojų kolektyvas (Vasiliauskiene, 2001, p. 155). Bendradarbiaudama su kitų šalių archeologinėmis institucijomis, katedra buvo pasikvietusi skaityti paskaitų ir archeologų iš užsienio: Š. Milišauską (Buffalo universitetas), V. Langą (Tartu universitetas), A. Vaską (Latvijos universitetas), K. Randsborgą (Kopenhagos universitetas), I. Janssoną (Stokholmo universitetas), M. Müller-Wille (Ch. Albrechto universitetas), V. Kulakovą (Rusijos mokslų akademijos Archeologijos institutas), W. Nowakowską (Varšuvos universitetas), R. Mazurowską (Varšuvos universitetas), W. Wróblewską (Varšuvos universitetas), B. Madsen Gelgę (Kopenhagos universitetas) ir kt.

Be paskaitų skaitymo, katedros dėstytojai stažavosi bei dirbo mokslinį darbą įvairiuose Europos ir pasaulio universitetuose: Stokholmo (A. Merkevičius), Buffalo (A. Merkevičius), Helsinkio (A. Merkevičius), Bambergo Otto-Fridricho (A. Kuncevičius) ir kt. (Vasiliauskiene, 1999, p. 227–228). Stažuotis išvykę dėstytojai pasisemia vertingos patirties, susipažįsta su kitų šalių mokslo pasiekimais, studijų sistema, universitetų tradicijomis. Ši patirtis svarbi ge-

rinant studijų kokybę ir mokslinį darbą Vilniaus universitete. Katedros darbuotojai taip pat vyko į užsienį rinkti archeologinių duomenų: Vokietiją (M. Michelbertas, V. Šimėnas, L. Tamulynas), Lenkiją ir Rusiją (A. Luchtanas, M. Michelbertas, V. Šimėnas), Švediją (A. Merkevičius, M. Michelbertas), Estiją (A. Merkevičius), Austriją (M. Michelbertas) ir kt. (Vasiliauskienė, 2009, p. 199; Vasiliauskienė, 1999, p. 223–229). Surinkti duomenys buvo panaudoti moksliniam darbui, naujiems kursams ruošti ir jau skaitomų medžiagai papildyti.

Stazuotis į Vilniaus universiteto Archeologijos katedrą buvo atvykę mokslininkų iš kitų universitetų. 1995 metais katedroje stažavosi Varšuvos universiteto Archeologijos instituto profesorius W. Nowakowski, o 2009 metais – Gardino universiteto Archeologijos ir etnologijos katedros docentas H. Siemiančiukas (Vasiliauskienė, 1999, p. 226; Vasiliauskienė, 2009, p. 199). Svečiai buvo supažindinti su naujausių archeologinių tyrinėjimų medžiaga, literatūra ir skaitė paskaitas Vilniaus universitete.

Už pasiekimus archeologijos moksle katedros darbuotojai yra įvertinti užsienio ir Lietuvos mokslo institucijų. Prof. habil. dr. M. Michelbertas 2002 metais išrinktas Vokietijos archeologijos instituto užsienio nariu korespondentu, o 2004 metais Latvijos mokslų akademija jam suteikė garbės daktaro vardą. 2010 metais už archeologinio leidinio „Archaeologia Lituana“ įkūrimą ir redagavimą, nuoseklų ir sistemingą savo tyrimų medžiagos skelbimą profesoriui suteiktas garbingas 2009 metų archeologo titulas.

ARCHEOLOGIJOS MOKSLO POPULIARINIMAS

Be mokslinės ir pedagoginės veiklos, Archeologijos katedra užsiima archeologinių objektų paieška ir populiarina archeologijos mokslą. Darbuotojai kasmet pristato tyrinėjimų rezultatus žiniasklaidai. 1993 metais Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejuje, buvo surengta paroda „Marvelės kapinyno radiniai“, skirta šio kapinyno medžiagai pristatyti visuomenei. Parodą organizavo archeologinės ekspedicijos vadovas A. Astrauskas (Vasiliauskienė, 1999, p. 224). O 1995 metų pabaigoje–1996 metų pradžioje Kelmės krašto muziejuje veikė paroda, skirta Paalksnių pilkapių tyrinėjimų medžiagai pristatyti. Šią parodą organizavo archeologinės ekspedicijos vadovas M. Michelbertas ir Kel-

mės krašto muziejus (Vasiliauskienė, 1999, p. 226). Archeologijos katedros darbuotojai ir miesto krašto tyros muziejus Marijampolėje 1997 metais surengė „Archeologų dienas“, kurių metu įvairiose miesto ir rajono mokyklose buvo skaitomos paskaitos apie archeologijos mokslo pasiekimus ir archeologijos studijas Lietuvoje. Taip pat buvo organizuoti susitikimai su miesto ir rajono savivaldybių darbuotojais bei žiniasklaida (Vasiliauskienė, 1999, p. 229). 2006 metais vyko renginys „VU archeologai – atvirai visuomenei“. Vilniaus universiteto Teatro salėje renginio metu buvo parodytas A. Baryso filmas „Gintaro kelias“, kurio scenarijaus bendraautoris ir teksto autorius – M. Michelbertas. Renginio svečiams buvo pristatytos naujausios Archeologijos katedros monografijos: M. Michelberto „Akmenių ir Perkūniškės pilkapiai“, V. Šimėno „Etnokultūriniai procesai Vakarų Lietuvoje pirmojo mūsų eros tūkstantmečio viduryje“ ir G. Vėliaus „Kernavės miesto bendruomenė XIII–XIV amžiuje“. Visuomenė taip pat buvo supažindinta su paskutiniųjų archeologinių ekspedicijų rezultatais: Kuršių pilkapyno III a. po Kr. moters kapo, Paprūdžių kapinyno V–VI a. po Kr. vyro kapo ir Kernavės archeologinių paminklų radiniais (Vasiliauskienė, 2007, p. 133).

IŠVADOS

Susiklosčius palankiai politinei situacijai, nemažomis pastangomis 1990 metais buvo atkurta Archeologijos ir etnologijos katedra. Per pastaruosius du dešimtmečius katedroje vyko didelių pokyčių. 1993 metais ji buvo reorganizuota ir pavadinta Archeologijos katedra. Tais pačiais metais įkurta ir atskira archeologijos specialybė. Tuo metu į pirmąjį kursą buvo priimta dešimt studentų. Pastaraisiais metais studentų skaičius padidėjo iki 43. Archeologinės praktikos vietų skaičius nuo dviejų 1990 metais padidėjo iki šešių–septynių. Be minėtų pokyčių, netrukus po atkūrimo katedra įsteigė savo biblioteką, o 1999 metais pradėjo leisti periodinį leidinį „Archaeologia Lituana“ ir vėliau – jos monografijų seriją „Lietuvos archeologiniai paminklai“. Padaugėjęs studentų, padidėjo ir katedroje dirbančių archeologų skaičius. Jie, be pedagoginės veiklos, intensyviai vykdo mokslinę veiklą: dalyvauja ir organizuoja konferencijas, seminarus, simpoziumus, vykdo įvairius mokslinius projektus, stazuoja ir renka archeologinę medžiagą Lietuvoje ir

užsienyje, populiarina archeologijos mokslą, kviečia skaityti paskaitas užsienio šalių dėstytojus ir įtraukia studentus į mokslinę veiklą. Per pastaruosius du dešimtmečius Archeologijos katedra tapo viena iš svar-

biausių archeologijos institucijų Lietuvoje. Katedroje vykstantys pokyčiai daro didelę įtaką archeologijos mokslo raidai šalyje.

P a d ě k a. Dėkojame Eglei Vaitmanaitei už pagalbą rašant šį straipsnį.

ŠALTINIAI

Vilniaus universiteto archyvas, fondo Nr. R 856.

LITERATŪRA

Astrauskas A., Bertašius M., 1992. Marvelės kapinyno tyrinėjimai 1991 m. In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais*. T. 1. Vilnius, p. 90–94.

Butrimaitė R., Luchtanas A., 2008. Pirmoji jungtinė lietuvių ir afganų ekspedicija Goro provincijoje, Afganistane. In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2007 metais*. Vilnius, p. 581–585.

Butrimaitė R., Luchtanas A., 2009. Antroji jungtinė lietuvių ir afganų ekspedicija Goro provincijoje, Afganistane. In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2008 metais*. Vilnius, p. 567–573.

Lang V. (ed.), 2005. Culture and material culture. Papers from the first theoretical seminar of the Baltic archaeologists (BASE) held at the University of Tartu, Estonia, October 17th–19th, 2003. In: *Interarchaeologia*. 1. Tartu–Rīga–Vilnius.

Luchtanas A., 1999. Archeologija Vilniaus universitete. In: *Archaeologia Lituana*. T. 1. Vilnius, p. 7–14.

Merkevičius A. (ed.), 2007. Colours of archaeology. Material culture and the society. Papers from the Second Theoretical Seminar of the Baltic Archaeologists (BASE) held at the University of Vilnius, Lithuania, October 21–22, 2005. In: *Interarchaeologia*. 2. Vilnius, Helsinki, Rīga, Tartu.

Merkevičius A., Ostrauskas T., 1996. Akmens amžius, spekurso programa. Vilnius.

Merkevičius A., Štavičius E., 2000. Paleolitas ir mezolitas Pietų Skandinavijoje. Vilnius.

Merkevičius A., Šimėnas V., 1994. Tarptautinis archeologų kongresas. In: *Lietuvos istorijos studijos*. T. 2. Vilnius, p. 119.

Michelbertas M., 1995. Baltų archeologija, naujausių tyrimų rezultatai. Konferencijos medžiaga. Vilnius.

Michelbertas M., 1997. Paragaudžio pilkapynas. Vilnius.

Michelbertas M., 2002. Jakšiškio pilkapynas. In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2000 metais*. Vilnius, p. 71–73.

Michelbertas M., 2003. Trečioji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“. In: *Archaeologia Lituana*. T. 4. Vilnius, p. 5–6.

Michelbertas M., 2004. Pajuosčio pilkapynas. Vilnius.

Michelbertas M., 2006. Akmenių ir Perkūniškės pilkapiai. Vilnius.

Michelbertas M., 2006. 2005 – Jono Puzino metai. In: *Archaeologia Lituana*. T. 7. Vilnius, p. 5–6.

Michelbertas M., 2009. Kuršių pilkapynas. Vilnius.

Šimėnas V., 2006. Etnokultūriniai procesai Vakarų Lietuvoje pirmojo mūsų eros tūkstantmečio viduryje. Vilnius.

Šimėnas V., Kulakovas V., 1999. Užmirštieji Prūsai. Vilnius.

Šnė A. ir Vasks A. (eds.), 2009. Memory, society, and material culture. Paper from the Third Theoretical Seminar of the Baltic Archaeologists (BASE) held at the University of Latvia, October 5–6, 2007. In: *Interarchaeologia*. 3. Rīga–Helsinki–Tartu–Vilnius.

Vasiliauskienė V., 1999. Archeologijos katedros mokslinės organizacinės veiklos apžvalga. In: *Archaeologia Lituana*. T. 1. Vilnius, p. 223–229.

Vasiliauskienė V., 2001. Archeologijos katedros mokslinės veiklos apžvalga (1998–1999 metai). In: *Archaeologia Lituana*. T. 2. Vilnius, p. 154–156.

Vasiliauskienė V., 2007. Archeologijos katedros mokslinės veiklos apžvalga. In: *Archaeologia Lituana*. T. 8. Vilnius, p. 133–134.

Vasiliauskienė V., 2009. Archeologijos katedros mokslinės veiklos apžvalga. In: *Archaeologia Lituana*. T. 10. Vilnius, p. 199–200.

Vėbrienė D., 1994. Baltų archeologija ir etnologija, naujausių tyrimų rezultatai. Konferencijos tezės. Vilnius.

Vėlius G., 2005. Kernavės miesto bendruomenė XIII–XIV amžiuje. Vilnius.

VILNIUS UNIVERSITY, DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY (FROM 1990 TO 2010)

Algimantas Merkevičius, Lijana Remeikaitė

Summary

The Department of Archaeology was established in 1940 and later often reorganized, merged with other departments or even closed down. The work of the Department was significantly influenced by the state of political affairs in Lithuania. After Lithuania's incorporation into the Soviet Union, the archaeological research as well as training of specialists, faced a rather complicated situation. In 1966 the Department was closed down and the Department of the History of the Lithuania SSR was set up by the then authorities in its place. The Department remained closed during the whole soviet period and was re-established in 1990 under the name of Department of Archaeology and Ethnology. In 1993 it was reorganized and renamed as Department of Archaeology and the speciality of archaeology was then initiated. The aim of this article is to offer a review of the activities of the Department since its restoration until the present day.

1990 was the beginning of a new stage of archaeological research and studies at Vilnius University. Soon after its re-establishment, the Department set up a library and in 1999 publication of a periodical scientific publication "Archaeologia Litwana" was launched, with prof. M. Michelbertas as editor in chief. The Department of Archaeology not only participate but also organize scientific events, such as conferences, symposiums, seminars, etc. The first scientific conference, organized by the re-established Department, took place in 1991. Since 1996 the international conference "In honor of Jonas Puzinas" has been organized on a regular basis. Five scientific conferences of this type have been arranged until now. Other scientific activity, which is not less important, is also pursued. One field of such activity includes participation in scientific projects. The Department have participated in and supervised both national and international projects. At present we have two national projects, namely "ARCHEOLITAS – Compilation and Digitalization of the List of Archaeological Lithuanian Sources", headed by assoc. prof. A. Luchtanas and "ARCHAEOLANDSCAPE – the Development of the Landscape According to the Archaeological Data and Natural History", headed by assoc. prof. V. Šimėnas. Assoc. prof. of the Department A. Luchtanas is the research adviser of the international project "The Archaeological – Heritage Preservation Mission in Ghor Province, Afghanistan".

The period of two decades witnessed changes in the field of archaeological studies. In 1991 when the two-level system of bachelor and master studies was approved, the Academic Commission of the Board of Vilnius University projected a number of specializations, one of which was archaeology and ethnology. Two years later, in 1993, a sitting of the Senate of Vilnius University approved initiation of the speciality of archaeology. On 1 September that year 10 students were admit-

ted to the first year course of the speciality of archaeology and since then the number of students has increased to 43. In 1993 Vilnius University also launched a postgraduate programme of archaeology. That same year the Department opened the possibility to maintain doctoral dissertations, which was undertaken not only by the staff of the Department, but also archaeologists of other Lithuanian institutions. By now, a total of 25 doctoral dissertations have been maintained. During the working period of the re-established Department the subject courses and study programmes underwent numerous changes and renewals. Since 1996 archaeology students and lecturers take part in the Erasmus Program in a number of European Universities. Students have the possibility to participate in fieldwork practice in archaeological sites of various types and periods. The number of locations for fieldwork practice has increased from two in 1990 to six-seven. They are headed by the Department lecturers who have carried out investigations at important Lithuanian archaeological sites, such as Kernavė (A. Luchtanas, G. Vėlius), Dubingiai Castle site and the old town of Trakai (A. Kuncėvičius), Paragaudis barrow cemetery (M. Michelbertas), flint quarry and flint working site at the Titnas lake (E. Šatavičius), Šereitlaukis settlement and Jašiūnai burial mounds (V. Šimėnas), Stančiai settlement and Jogučiai burial ground (L. Tamulynas), Benaičiai, Turlojiškės and Meškučiai archaeological complex sites (A. Merkevičius).

The Department lecturers often travel to lecture abroad. They have lectured at various European Universities. Besides lecturing, the Department staff have been on scholarships and fellowships in various foreign archaeological institutions, where they also collected archaeological evidence and did research work. In cooperation with archaeological institutions of other countries, the Department invites to deliver lectures to foreign archaeologists: Š. Milišauskas (Buffalo University), V. Lang (Tartu University), A. Vasks (University of Latvia), K. Randsborg (Copenhagen University), I. Jansson (Stockholm University), M. Müller-Wille (Ch. Albrecht University), V. Kulakov (Institute of Archaeology of the Russian Academy of Sciences), W. Nowakowski (Warsaw University), R. Mazurowski (Warsaw University), W. Wróblewski (Warsaw University), B. Madsen Gelg (Copenhagen University), M. Geld (The Jagiellonian University of Krakow) and others. Besides scientific and educational activities, the Department is also involved in search for archaeological sites and popularization of archaeology. Every year the researchers present their investigation results to the media.

During the last two decades the Department has grown into one of the major archaeological institutions in Lithuania. Changes in Department have a significant impact on the development of the science of archaeology in the country.

*Translated by D. Merkevičienė
Iteikta 2010 m. rugpjūčio mėn.*